

КУЛЬТУРНО-ХУДОЖНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

У статті розглядаються проблеми ціннісного ставлення особистості до сучасного середовища. Виокремлено технології формування ціннісного ставлення, компоненти формування культурно-художніх цінностей засобами мистецтва та у процесі дискурсу.

Ключові слова: полікультурність, поліхудожність, дискурс, сугестування, тексти культури, комунікативна поведінка.

In this article the problems of the valued relation of personality are examined to the modern environment. Technologies of forming of the valued relation are selected, forming components in a civilized manner artistic values by facilities of art and in the process of diskursu.

Key words: policulture, poliart, diskurs, sugestuvannya, suggestive, texts of culture, communicative conduct.

Постановка проблеми. Розбудова сучасного суспільства в Україні потребує перегляду основ професійної підготовки майбутнього фахівця у вищих навчальних закладах у контексті синтезу філософських, соціологічних, психолого-педагогічних та поліхудожніх підходів. Це зумовлено змінами наукових парадигм, сутність яких полягає в осмисленні теорії розуміння текстів культури в процесі спілкування та організації комунікативної поведінки майбутніх фахівців. Усвідомлюється зв'язок між мовою та мовленнєвою діяльністю внаслідок порівняльного аналізу мовних одиниць та лінгвокультурних явищ. Утворюється новий об'єкт дослідження – “дискурс”, який передбачає новий ракурс вивчення мови, коли остання розглядається відповідно до мовленнєвої діяльністю, тобто в контексті смислів та значень.

Визначальною рисою сьогодення є глобалізація суспільного розвитку та інтеграція різних культур у єдиний полікультурний простір. Характерною ознакою цього процесу є складність та амбівалентність, що зумовлені нетотожністю культурного розвитку різних регіонів земної кулі. Саме тому сьогодні вкрай важливою стає проблема вироблення єдиної загальноприйнятної ціннісної парадигми, яка б стала цементуючою основою формування нового світового співтовариства.

Але не завжди суб'єкт спілкування усвідомлює глибинні аспекти сучасного дискурсу. Виникає потреба в розробці та обґрунтуванні тех-

нологій розуміння текстів культури. Це зумовлено концентрацією уваги на проблемі здобуття знань на основі сучасних гуманітарних технологій, які впливають на формування культурно-художніх цінностей особистості. Стрижнем цих технологій є виокремлення ознак сучасного підходу до аналізу дискурсивної парадигми, осмислення полікодового простору тексту на основі взаємодії його складових компонентів.

Водночас виникають суперечності між потребою осягнення закономірностей теорії пізнання текстів культури й недостатньою розробленістю технологій упровадження положень цієї теорії в професійну підготовку майбутнього фахівця у ВНЗ; між потребою організації загальних закономірностей художньо-культурних цінностей у контексті полікультурної та поліхудожньої підготовки майбутнього фахівця та недостатньою визначеністю механізмів інтеграції цінностей у науково-поліхудожньому просторі підготовки майбутнього вчителя.

Виокремленні нами суперечності свідчать про *актуальність* обраної проблеми дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми формування теорії розуміння текстів культури на основі механізмів інтеграції присвячені праці таких авторів, як: І. Архіпов, Г. Богін, П. Волкова, С. Золян, В. Чернявська. У цих працях зазначається те, що розуміння ґрунтується на знаннях.

Проблемі формування поліхудожніх умінь присвячені праці таких авторів, як: О. Дронова, Є. Прасолов, О. Рудницька, Ю. Усов, Б. Юсов. Вони розглядають сутність комплексного підходу до взаємодії мистецтв, етапи формування художнього образу, механізми поліхудожньої діяльності, розкривають та обґрунтовують технології розвитку сучасної особистості у процесі мистецької діяльності.

Питання використання різноманітних технологій у процесі навчання студентської молоді розглядають такі автори, як: Н. Завідонова, А. Колеченко, О. Пехота, Т. Рейзенкінд, Г. Селевко, О. Щолокова та інші.

Метою статті є визначення закономірностей сучасних культурно-художніх цінностей розвитку особистості та здійснення їх проєкції у професійну підготовку майбутнього фахівця. Основним завданням статті є визначення художніх цінностей як складових компонентів розвитку особистості у процесі використання сучасних полікультурних, поліхудожніх, сугестивних технологій у навчанні фахівця.

Отримані результати. З метою підвищення якості професійної підготовки майбутнього фахівця передбачається транскультурний підхід як основа розвитку культурно-художніх цінностей у змісті іншомовної освіти. При цьому використовується термін “полікультурна освіта”, яка орієнтована на культурне збагачення учнівської молоді. Вона ґрун-

тується на знаннях і розумінні відмінностей у культурах, розглядається як процес підготовки індивідів до соціальних, політичних і економічних реалій, у яких вони існують і набувають досвіду. Внаслідок цього процесу особистість розвиває вміння оцінювати власні переконання і поведінку в різноманітних культурних умовах. Це повинно сприяти їх адаптації до умов спілкування в суспільстві, культурної інтеграції індивідів та організації спілкування в суспільстві.

Зазначимо, що полікультурність використовується в контексті іншомовної підготовки учнівської молоді, існує декілька підходів до розвитку змісту іншомовної освіти. До них слід віднести кроскультурний, інтеркультурний, мультикультурний підходи. Використовуючи ці підходи в нашому дослідженні, ми перебуваємо в руслі дослідження Т. Менської.

Під кроскультурним підходом автор розуміє процес вивчення особливостей різних національних культур з метою створення необхідних умов для їх взаємодії. Це означає, що взаємодія відбувається між різними націями й культурними групами, а не в рамках одного соціуму.

Мультикультурний підхід автор визначає як процес вивчення різних культур у рамках одного соціуму чи держави на основі принципу соціальної рівноправності. Цей підхід спрямований на збереження й розвиток усієї різноманітності культурних цінностей, норм, які існують у цьому соціумі.

Інтеркультурний підхід – це процес вивчення культур у динаміці їх взаємодії та взаємопроникнення. Це свідчить про виникнення відносин між культурними групами у рамках одного суспільства [4, с. 82–84].

Водночас проблема полікультурної освіти має місце в поєднанні мовної культури з різними видами художньої культури на основі взаємодії мистецтв. Цей процес має відображення у створеній полілінгвальній системі навчання, яка є складовою полікультурної оболонки. При цьому здійснюється процес поєднання мовленнєво-мисленнєвих реалій, музично-пластичних реалій, що передбачає застосування методів імпровізації, накопичення фонетичного досвіду спілкування особистості, у процесі якого відбувається послідовне моделювання драматичних, музичних, образотворчих, пізнавально-збагачувальних та ігрових форм [3, с. 85–87].

Формування полікультурної оболонки зумовлено особливостями поліхудожньої освіти. Поліхудожня підготовка майбутнього фахівця у ВНЗ розглядається як складова професійної освіти. Професійна поліхудожня діяльність майбутнього вчителя є процесом виконання ним своїх основних професійних функцій у художньому середовищі з метою підвищення ефективності та результативності.

Для нашого дослідження важливим є формування професійної культури майбутнього фахівця. У цьому процесі важливе місце займає використання механізмів інтеграції на основі взаємодії мистецтв. Сутність цієї діяльності можна сприймати як формування вмінь спілкування і свідомості людини. Інструментарієм цього спілкування є тексти культури. Метою організації впливів цих текстів є не передача інформації, а формування ціннісного ставлення до усвідомлення емоційно-образного змісту твору.

У нашому дослідженні є важливою дослідницька позиція про можливість розподілення тексту культури як вербального знака і комуніката, що поєднує полімедіальні та полікодові складові знаки. У німецькому підручнику "*Crunlagen der Textlinguistik*", 2002 ("Основи лінгвістики тексту") викладені уявлення про текст. Доводиться, що стрижнем тексту є ідея єдності мовних знаків. Невербальні компоненти при цьому розглядаються як паратексти. Вони аналізуються з погляду додаткової складової лінгвокультурного аналізу й дискурсу.

Ми не можемо погодитися з тим, що сучасні паратексти виконують додаткову функцію. Паратексти та мовні знаки взаємодіють на основі принципу бінарності, утворюючи цілісність образу. Це складає передумови для виведення поняття "комунікат", що розглядається як багаторівневий, полімедіальний продукт комунікативної діяльності, в якому поєднуються вербальні й невербальні, екстравербальні множини. Останнє становить сутність полікодового тексту. Виокремлюються лінгвістичні, екстралінгвістичні, змішані тексти.

Аналіз проблем дослідження в контексті синтезу різноманітних наукових підходів у ВНЗ освіти дає змогу констатувати, що ще не подолані стереотипи в культурі мислення. Виокремлені нами праці свідчать, що недостатньо вивчені недоліки в подоланні стереотипів щодо розуміння текстів культури і художніх текстів, недостатня увага приділяється осмисленню сутності дискурсу в процесі взаємодії з художньо-культурним текстом та у комунікативному спілкуванні в професійній діяльності. З метою подолання цього недоліку ми зробили спробу сконцентрувати увагу на концепції Ю. Глущенко про те, що свобода є "соціальним конструктом" у процесі комунікативного спілкування. При цьому свобода виконує функцію концепту одиниці колективного знання і свідомості і дозволяє упроваджувати модель абстрактної репрезентації [1, с. 41].

Виходячи із цього положення, ми сконцентрували увагу на парадигмі повороту наукової думки до стратегій постмодернізму. З метою обґрунтування цього положення нами використана концепція, що співвідноситься з дискурсивною практикою. Водночас дискурсивна практи-

ка базується на традиціях постструктуралізму, сутність якого полягає в реконструкції смислових структур. Таким чином, визначається новий вектор предметного поля аналізу певних концепцій, в основу якого покладені смислові наповнення на рівні індивідуальної свідомості. Останнє має відображення у практичних схемах-моделях, що відтворюються в дискурсивних практиках [1, с. 43–46].

У сучасних умовах світової кризи завданням мистецтва є збереження та посилення художньо-естетичної свідомості, застосування способу духовно-практичного освоєння дійсності, особистісного, індивідуального начала в людині. Збереження гуманістичного мікрокосмосу людини є однією з художніх цінностей, які об'єднують реалістичну художню картину сьогодення та художню концепцію гуманізму у зіставленні й організації умов переживання минулого та теперішнього. Така концепція в сучасній науковій практиці дістала назву “принцип транспективи”. Транспективність – уявність єдності часу сучасного, минулого та майбутнього. Художник, композитор, хореограф має здатність до такого цілісного сприйняття часу в контексті психологічного підходу. Це дає можливість застосування способів формування художніх цінностей на основі знань, умінь і навичок, набутих за допомогою кодування та декодування символів (методів символів, образів і метафор). Транспективність, на нашу думку, означає сконцентрованість часу на основі монтажного поєднання окремих структурних компонентів, перехрещення, стрибкоподібність. Принцип транспективи лежить в основі сугестивних технологій.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень дозволяє констатувати наявність досвіду використання сугестивних технологій у царині мистецької терапії, лінгвістичної підготовки учнівської молоді та студентів на окремих дисциплінах навчального циклу. Проведено експерименти щодо дослідження ефекту використання бінаурального прийому (складового компоненту сугестивних технологій), методу імпровізації, професійних імпровізацій на основі комунікативного спілкування між викладачем та студентом, учителем та учнем, студентами, учнями в процесі мистецької діяльності. Застосування цих методів та прийомів впливає на формування асоціативного та образного мислення, корегує стан свободи особистості, сприяє формуванню вмінь самореалізації, комунікативних умінь на невербальній основі, підвищує якість виконавської діяльності, впливає на розвиток синтетичних знань та вмінь, на розвиток креативності [5, с. 336].

Сугестивні технології також зумовлені особливістю формування довіри з партнером спілкування. З метою сугестувати (навіювати студенту віру у свої сили з оволодіння професійними вміннями, навичками та знаннями) доцільно використовувати прийом авансування довіри, влас-

ного досвіду формування волі в процесі подолання негативних емоцій в екстремальних ситуаціях. Ми маємо на увазі ситуації, коли потрібно довести обґрунтованість власної точки зору, незалежно від бажання партнерів спілкування діяти авторитарно у процесі прийняття рішення, виконання дослідницьких функцій, вирішення творчих завдань. Саме в цей час доцільно застосовувати прийом сугестування в умовах спільних позитивних відносин між викладачами й майбутніми фахівцями, коли викладач здатний педагогічно спрямовувати дії, його особистість характеризується широтою знань, ерудицією, глибиною, майстерністю володіння предметом, гнучкістю мислення, потребою у неформальному спілкуванні з особистістю.

Сугестивний прийом у формуванні культури мислення студентів підвищує ефективність професійної підготовки в умовах застосування методів зараження, що забезпечуються артистизмом педагога в ході трансляції інформації. Впровадження тренінгових технологій потребує поетапного розгортання конкретних дій, зумовлених особливостями формування культури мислення. Це дозволяє здійснювати моделювання професійної діяльності на основі закономірностей засобів навчання мистецтву [5, с. 335–340].

Характерними рисами мистецтва кризового періоду є децентралізація естетичних доміант, багатостильовість, боротьба та поєднання протилежних за художнім змістом творчих напрямів.

Так, у музиці, як виді мистецтва, є важливим принцип кривого дзеркала, прийом деструктуалізації цілісної моделі, яка є запереченням стилістичної моделі. Також використовується прийом опосередкованого поєднання “Чарівного танго”, в якому мають місце технології деформуючого нашарування. Висловлене вище сприяє організації умов для відчуття катарсичної рефлексії, що сприяє моральному очищенню від стану агресії в сучасному суспільстві. Постмодернізм впливає на відтворення стану безнадійності, жадливості, геніально-химерного сплетіння мелодій. Ця музика несе в собі тягар переживання. Кожен звук і подих змушують людину вийти зі сфери абсурдної неприродності на волю, у світ природи і людяності [8, с. 130–131].

У хореографії докорінна перебудова образних структур привела до виникнення нового напрямку танцювального мистецтва – “модерн”. У танці “модерн” чітко простежуємо стилістику інтуїтивного відчуття, індивідуального ставлення суб’єкта до художньої творчості [2, с. 34]. Основними характеристиками нового виду хореографії є прагнення до метафоричності танцювальної дії, тонкий психологізм, тяжіння до образно-символічного відтворення загальнолюдських відносин, інтуїція як попередник почуття, відчуття, імпульсу емоцій. Тобто художні цінності засо-

бами танцю “модерн” формуються на основі філософських положень естетики інтуїтивізму А. Бергсона. Сучасна хореографічна практика простежує звернення до психоаналізу З. Фрейда; це виявляється у складній психологічній лексиці та техніці *contraction & release* [6, с. 114–116].

Формування ціннісного ставлення досягається за рахунок взаємодії мистецтв, яка реалізується на асоціативній основі, фантазуванні образів у різних смислових полях. При цьому потрібно інтегрувати такі знання: ключовими поняттями музики та хореографії є ритм, лінія, колір, композиція, стиль; конструювання музично-пластичної ситуації здійснюється за допомогою включення в нові взаємозв'язки, які є визначенням мистецтва як форми пізнання і специфічної форми передачі емоційно-ціннісного досвіду, спрямованого на формування думок і почуттів; умінь усвідомлювати зміст мови всіх форм художньої культури; дотримання у професійній діяльності принципу єдності, послідовності у вирішенні завдань в умовах організації різних рівнів оперування методами драматургії, порівняння, варіювання, завдяки яким інтегруються різні види мистецтва [7, с. 514–519].

Висновки. На основі викладеного вище матеріалу можемо зробити такі висновки:

- культурно-художні цінності сучасної особистості формуються у процесі поліхудожньої діяльності на основі синтезу мистецтв, яка має місце в полікультурному просторі;
- формування професійної культури майбутнього фахівця залежить від використання механізмів інтеграції на основі взаємодії мистецтв;
- сутність механізмів інтеграції полягає у формуванні спілкування і свідомості людини, інструментарієм цього спілкування є тексти культури, мета яких полягає у формуванні ціннісного ставлення до усвідомлення емоційно-образного змісту твору на основі сучасного дискурсу;
- характерними рисами мистецтва кризового періоду є децентралізація естетичних домінант, багатостильовість, боротьба та поєднання протилежних за художніх змістом творчих напрямів, що впливає на формування катарсичної рефлексії;
- формування ціннісного ставлення досягається за рахунок взаємодії мистецтв, яка реалізується на асоціативній основі, фантазуванні образів у різних смислових полях, при цьому потрібно інтегрувати такі знання, що ґрунтуються на інтегрованих ключових поняттях різних видів мистецтва.

Подальша перспектива полягає в аналізі нових закономірностей теорії розуміння текстів культури на основі сучасного дискурсу як передумови формування художньо-культурних цінностей особистості.

Література

1. Глушенко Ю. Свобода як соціальний конструкт: методологічні перспективи аналізу / Юлія Глушенко // Громадянське суспільство та проблеми становлення особистості : збірник наук. праць / відп. ред. А.С. Лобанова. -- Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. – Вип. 2. – С. 41–46.
2. Кривохижа А. Гармонія танцю / А. Кривохижа. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. – 92 с.
3. Лещенко М. Щастя дитини – єдине дійсне щастя на землі / М. Лещенко. – К. : АСМІ, 2003. – 304 с.
4. Менская Т.Б. Поликультурное образование: программы и методы / Т.Б. Менская // Ed. By R.S. Samuda ASI. Kong Kindston. – Toron o Intercultural Social Sciences Publ., 1986. – С. 82–84.
5. Міщанчук В.М. Теоретико-методичні засади упровадження сугестивно-педагогічних технологій у професійну підготовку майбутніх вчителів музики у вищих навчальних закладах / Вікторія Миколаївна Міщанчук // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наук. праць ; [гол. ред. проф. Буряк В.К.]. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – Вип. 25. – С. 335–343.
6. Никитин В.Ю. Модерн-джаз танец: Этапы развития. Метод. Техника / Владимир Юрьевич Никитин. – М. : Один из лучших, 2004. – 414 с. : ил.
7. Рейзенкінд Т.Й. Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті: монографія / Тетяна Йосипівна Рейзенкінд. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. – 640 с.
8. Чуприна Г.В. Цикл шість маленьких п'єс А. Шонберга / Г.В. Чуприна // Молоді музикознавці України : наук.-теорет. студ. конф., 26–29 березня 2000 р. : тези доп. – К., 2000. – С. 130–131.